

Politikai
röpiratok

108.

108
866

NE BÁNTSD A' PAPOT!

Quid tantos juvat excitare motus,
Et propria fatum sollicitare manu.

Boëthius.

Szerző
SZENTMIKLÓSI
SEBŐK ENDRE.

3.

Pesten, 1842.
Nyomatott Trattner-Károlynál.

AT BILTSO A. PAPOT!

THE BILTSO A. PAPOT!
THE BILTSO A. PAPOT!
THE BILTSO A. PAPOT!

THE BILTSO A. PAPOT!
THE BILTSO A. PAPOT!
THE BILTSO A. PAPOT!

THE BILTSO A. PAPOT!
THE BILTSO A. PAPOT!
THE BILTSO A. PAPOT!

NAGYSÁGOS ÉS TUDÓS

ANDRÁSSY JÓSEF

Ú R N A K,

A' FŐMÉLTÓSÁGÚ MAGYAR KIRÁLYI

HELYTARTÓTANÁCS

TANÁCSOSÁNAK,

M I N T

NAGY HONFINAK;
A' HAZA 'S EMBER SZERETETTŐL LÁN-
GOLO, MŰVELT LELKŰ ÉS NEMES
SZÍVŰ FÉRJFIÚNAK;
A' TUDOMÁNYOK ÉS SZÉP MŰVÉSZE-
TEK LELKES KEDVELLŐJÉNEK;
EGY JELES MAGYAR TUDÓSNAK;
A' HAZAI LITERATURA, NEMZETI IPAR,
HONI HALADÁS ÁLDOZATTÉVŐ
ELŐMOZDÍTÓJÁNAK,
ALÁZATOS TISZTELETÉNEK
JELÉÜL

a' Szerző.

A' tudatlanságnak ködét oszlatni, 's felvilágosodást eszközölni: — az erényt mindenek felett becsben tartani, 's tartatni; — a' zsarnok önkényt fékelni; — jogainkat védeni, 's szomszédunknak határát nem bolygatni; — vagy egyszóval, a' közjót előmozdítani, minden egyénnek, úgy a' nagynak mint a' kicsinynek, szoros kötelessége; az oknak, 's nem a' személynek tekintésével. —

Hős Zrinyink, honunknak halhatatlan bajnoka, ugyan ezen szempontból indult, midőn édes hazának a' törökök által vízőzön módra lett elborítatása alkalmával, közügyre szólítván fel a' magyarokat, „Ne bánts a' magyart!” című munkácskát adott ki; mi lehetett a' tartalma, címje tudatja. — Most ezen zavarni kész időszakban, ezen felvilágosodott százunkban! midőn a' zöld szőnyegen honunkban majd mindenütt, a' papot jogaitól megfosztani, palástját megnyírni, vitatás 's eldöntés alá tették; nem lesz tán hasztalan az én csekélységemtől is, egy magyartól, egy józanon gondolkodó, 's részre nemhajló férjfitől, ama nagy Hősnek nyomdokit követve, ezen tiltást feltenni: „Ne bánts a' papot!” — Nem mintha ezeknek szent ügyök, csekély tehetségemre 's tollamra szorúlt volna: — hasztalan dühösködik a' pokol azok ellen, minden ő seregével 's hatalmával, a'nak kapui azokon nem diadalmaskodnak. Csak azért tehát érdemes olvasó, hogy a' tehetősebbek és gazdagabbak közt, én is csekélységgemmel 's szegénységemmel legalább —

— — — „fungar vice cotis, acutum

„Reddere quae ferrum valet, exsors ipsa secandi.”

Íratom a' józan észből, 's minden néven nevezendő vallásoknak alapelveiből létesült. Tőlem más

munkákból kiszedett, részenként 's laponként jelelt előhordásokat, 's meggyőzetést eszközölni akaró okot, ne várjon az érdemes olvasó; tán ezt is tudnám, 's tán kötelességem is volna tenni: de igen tudom kikkel van dolgom, az autoritásnak ellenségével. Azért is, egyedül a' józan, 's tapasztalás által öregült észnek okoskodásait vettem alapul, 's tettem íratomnak vezéréül; ha e'nek sem hisznek voltairista uraim, úgy magok magokat ütik pofon. — Ezért tehát íratomban másoknak felhozott szavait 's állításait, magyarázó és felvilágosító mondatoknak kérem tekinteni. — Tudatom egyszersmind az érdemes olvasóval azt is, hogy én nem az egyiptomi sötétségnek fia, nem a' tudatlanság korom fekete homályos korszakának gyereke vagyok; fő elvem nékem is:

— — — — „Vicia fatiscat

„Barbaries, mordeatque suas irata catenas.”

De azt sem mondhatja rólam valaki, hogy: „Cicero pro domo sua;” — én pap nem vagyok; sem papnak kegyencze: egyedül a' szűz igazság vezetése toleramat, 's czélom a' közjó. — Miért bántunk valakit, 's zavarunk mikor nem kellene? — Úgy de zavarni soha sem kell; — ki azt teszi, az a' zavarosban akar halászni: ez pedig már önség, részrehajlás, és nem a' kötelességünkben álló közjónak előmozdítása. —

Embernek vagyunk, egy jó Atyának teremtetési és fiai; ezt, vélem egy vallásfelekezet sem tagadja. ISTENünk van, erről kétkedni, vagy ezt tagadni, csak a' bolond szívnek tulajdona, hogy szent Dáviddal szóljak. Ha ISTENünk van, vallásnak kell lenni; mert urunktól függeni, azt tisztelni és imádni fő kötelességünk: úrbér alatt vagyunk, még pedig igen kegyes úrbér alatt. — Úgy de ez a' kegyes Úr, kirendelt szolgálói által, kiket Papoknak, ISTEN' titkai Sáfárinak, Lelkiatyáknak, Lelkészeknek 's a' t. nevezünk, közli velünk kegyelmét, lelki javait, 's szent vallásának titkait; általok mutatja meg az üd-

vezségnek útját; általok vezet és támogat életünknek igen tövises ösvényén; általok nyújt vigasztalást, 's önt bizodalmai a' bűnnek útján, 's ez életnek vaspályáján eltikkadt és elalélt lelkünkbe, — 's a' hit és reménység' szent sugári által, már e' földön mennyet készí: véghetetlen szerelme számunkra: — „quorum medió salutem humanam Dominus et Salvator „noster administrari voluit:” Part. 1-ae tit. 2-o — „quos DEUS constituit humani generis custodes, fecitque speculatores (Episcopos) animarum, ac totius Ecclesiasticae dignitatis, ac Divini Sacramenti dispensatores et datores. Quorum precatio commendat omnipotenti DEO. In quorum manibus posita est, potestas ligandi nos in peccatis, et a peccatis solvendi.” S. Steph lib. 1. cap. 3. — Ezek a' Papok, ezek azok a' hű és bölcs tanítók és okos kalauzok, kik által megösmérjük a' báránybőrbe bújtt farkasokat, megösmérjük a' titkon öldöklő méregkeverőket, mint: Voltaire, Helvetius, Pescal, Bayle, Rousseau, Candillac, és a' többiek; kik fájdalom! gomba módra tenyésznek édes hazánkban is! és a' szabadság, 's felvilágosodásnak hízelgő fényes neve alatt, testünket kecsegtető mézes szavakkal hirdetik a' vallástalanságot és hitetlenséget; 's így hanyatlomlok akarnak sülyeszteni a' feneketlen mélységbe! Ne hidjetekek nekik szerette polgártársaim, 's elnefeleljétek soha:

„Hinc canibus blandis rabies veniet.”

Ám pedig mi a' vége ezen felvilágosodásnak nevezett, — nem mondom gonoszságoknak, — hanem tudatlanságoknak? — kérdem újra, mi a' vége? — Bizonyal nem egyéb, mint az emberi nemzetnek boldogtalansága. De nem is lehet mást képzelni; mert lelkünknek örök vesztén kívül is, mint a' tapasztalás bizonyítja, Robespierre guillotenos korszakába helyeznek, 's vérengző dühök tárgyává tesznek bennünket. Ez hát a' józan philosophiának következménye? ez földi rendeltetésünknek aránya? ezért éljünk tehát? — Ó felvilágosodott, 's minden dolognak fontos

okát méltán megkivánó századunk! ó bölcsességnek kora! be méltán mondhatjuk rólad Langbeinnal:

„Der Geist der Zeit verlacht der Vorwelt Sitten,
 „Und höhnt die Schwester oft in Ernst und Scherz;
 „Wohl ist er ihr in Künsten vorgeschritten.
 „Doch, was der Kopf gewann, verlor das Herz.
 „Die Selbstsucht hat sich an den Platz gedrungen,
 „Wo Biedersinn vor grauen Jahren stand.
 „Die Falsche spricht mit glatten Doppelzungen,
 „Und kein Vertrag ist ihr ein heilig Band.”

Rádásul adván Burmannal:

„Jus ruit, ordo perit, sceleri placet ora manusque
 „Vendere; quamque inopem, tam pudet esse
 probum.
 „Non ergo mirum, si quisquam, pravus et excors,
 „Divinos vates nullius esse putat.”

Egy ilyen mívelt században! igen szükséges figyelmeznünk a' JÉZUSnak azon intésére: „Vigyázzatok és imádkozzatok, hogy megtartassatok.” — Térjünk vissza azomban kezdett tárgyra, és rövideden 's őszinte vizsgáljuk meg azt, a' maga eredeti miségében: mert igen helyesen mondta édes ÜDVEZITŐnk a' zsidóknak, intvén őket a' házasság dolgában: „nem így volt eleitől fogva.” — O! bár mi is gyakran kérdeznénk magunktól: miképen volt eleitől fogva? —

Polgáritársaság nélkül nem lehetünk. Ezt ezen bölcs voltairista urak is elősmérik; mert nem a' vadonban, hanem a' társaságban akarnak parancsolni. Úgy de mi köti össze, és mi bátorságosítja a' polgáritársaságot? kérdem őszinte; de szintén feljeljenek őszinte. A' józan ész egy értelemre vezetett e bennünket, nem tudom. Csekélységem e're nézve azt tudja, hogy nem anyira a' bot, mint főleg az isteni hatalomnak, 's az azt hirdető egyházi-rendnek tudása, hívése, 's tekintetbe való tartása eszközli azt. Ezt tudom, úgy az emberhúst evő barbaroknak, mint a' JÉZUSnak szelíd vallása által felvilágosodott né-

peknek történetíratokból. — Vallásnak tehát kell lennie; mert mindenki, 's ők is a'nak bátorságosító szárnyai alatt élhetnek nyugodtan. Ha vallás van, úgy vallásanítóinak vagy papoknak is hogy kell lenni; — hogy mindenütt, mindenkor voltak 's vagynak; — és hogy mindenkorban, minden helyütt, mint kell és illik, tisztelték a' szolgát az uráért, — gondolom egy voltairista sem fogja tagadni, ha a' világösmere-tének küszöbén belőlhagott. — **VOX populi, VOX DEI!** — Szükségesek e, vagy nem? azt hasznok tanúsítja.

A' polgáritársaságban tehát kormánynak vagy igazgatóságnak kell lenni. Még pedig, minden nemzeteknek helyzetét, a' legtudatlanabbtól a' legtudósabbig felbolygatván, mint minden a. b. c-t ösmerő tudja, két kormány van 's volt mindég az emberitársaságban, u. m., egyházi és polgári. A' tapasztalás szerint a' polgári kormány, az egyházitól elkülönözve, bennünket nem boldogíthat; mert nem hogy lelkijavunkot, de testi bátorságunkot sem eszközölheti. Boldogságunkot eszközli tehát főleg az egyházi kormány. A' ki ez ellen szól, tudatlanságát árúlja el. — Ezen két igazgatóságok oly szoros összeköttetésben vagynak, hogy egy czélt arányozván, elválhatatlanok: mint ikerek, egymástól eloszolhatatlanok: csak az a' kérdés: melyik elsőbb? függetlenek e egymástól, vagy nem? —

Mint említém, tudomásként főleg az egyházi kormány eszközli az emberiségnek javát. Kérdés legyen e' hát, melyik legyen első? — Csekélységgemmel úgy gondolom, hogy — Nem. Mindenik maga magában mutatja arányit, eszközlöttit. — Lélek és test! —

Zsarnoka legyen e egyik a' másiknak? épen nem; iker testvérek: — testvér, mint testvér, testvérenek nem parancsol, csak önn jogait kívánja. — Előszülött! — ez reá illik; mert a' lélek a' testtel való egyesülése alkalmával, fenséges eredetét el nem veszté. Itten tehát csak az érdemet és tehetőséget vesszük-fel. —

Bántuk e hát a' papot? miért, nincs ok; ha bántjuk önnünket bántjuk. Mint hivatalának meg nem felelőt; mint körén túl bolygót; mint kicsapongva élőt, nem bántani; hanem törvénybe idézni kell. Ugy de ez más kérdés, mert a' zóld szőnyegen vitézt kérdések ezek: legyen e a' papnak tekintete? legyen e az egyháziakban igazgatósága? legyen e tized, 's megmaradjanak e a' papi jószágok? —

Lássuk hát először is: legyen e a' papnak tekintete? — Pap, ISTENünknek szolgálja vagy cselédje, — kitünő tekintetben értvén, — már pedig a' magyar régen tudja azt, hogy a' szolgát az uraért becsülnünk 's tekintetben kell tartanunk: tudja azt is, hogy a' ki a' szolgát nem becsüli, a'nak az urát sem becsüli az; — a' ki a' papot nem tiszteli, az ISTENt sem tiszteli az, és az olyan előtt a' vallás csak pusztá hang. Miert adták nekik, 's adjuk még most is, azon kiténtető, és, akarjuk vagy nem akarjuk, tiszteletre ösztönző, készítő neveket? mint p. o. Lelkiatya, pap 's a' t. — Mit hirdet a' Pap? — csekélységem úgy gondolja 's tudja, hogy az ISTENnek félelmét, szeretét, javunkot arányzó szent törvényinek hű követését, és ezeknek közvetlen következményét az erkölcsiséget; vagy másképen, az emberiségnek lelki 's testi boldogságát. — A' tekintet nélkül valót alattvalói felsem veszik, parancsa 's hirdetménye sikertelen. Ugy hiszem, hogy ezt voltairista ura még is, a' tapasztalás által tarúsítva, őszinteségekkel elősmérik, 's tagadni nem fogják. Mi a' tekintet, 's mi eszköz tekintet? reményem, hogy ezeket is megfejteti bölcseségekkel fogják tudni.

Ha azt akarjuk, hogy az erkölcsiség, vagy a' polgári társaságnak boldogsága létesüljön, — mit a' papok hirdetnek, — úgy a' papoknak tekinteteknek kell lenni; mert ha az nincs, mint fájdalommal tapasztaljuk, úgy sikere se sincs tanításoknak, 's a' köz jó elő nem mozdítatik: a' mi annyi, tekintetbe nem tartani a' papot, önnön hasznunkot eltemetni, 's magunk alatt ásni a' vermet. —

Még egyet mondok: kegyek elősmérik azt 's tud-

ják, hogy a' józan ész szerint, — mit kegyek tetteiknek vezérül választva lenni állítanak!? — egyedül csak az érdem adhat tekintetet; sőt az érdemet, akarjuk vagy nemakarjuk, szükség tekintetben tartani, — és így a' tekintet az érdemtől elválaszthatatlan adó. — Kérdem már most: ha p. o. az én csekélységem, 13. 's több évek alatt, költséges tanulással, véres verejtékkel, 's éltem virágának feláldozásával gyűjtött tehetségeimmal mást tanítok, lelki 's testi javát eszközlöm, jutalom lesz e az énnekem, ha ezen fáradozásom 's érdemem mellett is, engemet az a, b, c ét is alig tudó parasztnak hatalma alá alyasítanak? lesz e tekintetem? lesz e tanításomnak foganatja? — Nem de nagy képtelenség alája vetni a' tanítót, a' tanítványnak; a' lelki atyát, a' lelki gyerekeknek, — mert csak gondolom, hogy lelkészeit nem csúfságból nevezik kegyek lelkiatyáknak; — nem de képtelenség a' jó látót, a' vak által vezetettetni 's kormányoztatni: — ó be szép egy rend! ez ám az igazi felfordult világ.

Azt mondják itten kegyek: „fizeti a' paraszt a' papot, tehát a' szolgája.” Bölcsen, ó be bölcsen okoskodnak kegyek! Lám a' paraszt fizeti a' Várme-gyeknek tisztjeit, a' katonaságot, 's a' t. próbáljon hát a' paraszt csak egy Esküdtnak, csak egy Káplárnak parancsolni; könnyek közt fogja érezni, helytelen parancsának súlyos következményét. Imé a' körül-mény egy, — és hát a' szegény lelkészen kedvére paczkázzon a' pimók? — — Fizeti hát a' paraszt a' papot; — jól teszi, kötelessége, még pedig szoros kötelessége. Kölcsön viszony ez, — do, ut des; facio ut facias; — a' pap lelki 's elmúlhatatlan jót ad: illó tehát, hogy ezen nagy jóért, hogy ő élhes-sen, még pedig lelkünknek boldogítására szentelvén életét, a' mi hasznunkra a' mint lehet világi gond nélkül élhessen, illó mondom, a' mulandó testi jót illetőleg adni néki.

Érdemes a' munkás az ő bérére, 's illó tekintet-re. A' bért pedig és tekintetet, hogy az érdemhez mérsékelve kell adnunk, reménylen kegyek, mint a'

józan észnek szónoki, nem fogják tagadni. Fő Is-
pány, és kályhafűtő; — mind a' kettő érdemel: mi-
ért tekintjük az elsőt jobban, mint az utolsót? Miért
bókolunk amannak, 's emezt jó formán felsevesszük?
— De többet mondok: a' lelkes ember miért elsőbb,
's miért parancsoló ura a' lelketlen baromnak? —
Lélek és test! — Sapienti sat. ! —

Lássuk tovább: — Legyen e a' papnak az egy-
háziakban igazgatósága? — Egyház, még pedig
Anyaszentegyház! régi nevezet, 's más telektől egé-
szén elbarázdoló nevezet. Tudják azt kegyek is igen
jól, hogy minden tárgynak nevét miséjéhez alkal-
mazzuk, és a' mint lehet úgy alkalmazzuk, hogy a'
tárgyat egy szóval tudassuk mással. Hogy ez a' szó
Egyház, istenes és nem polgári állodalmat jelent,
hiszem, kegyek is őszinteségekkel elfogják ösmérni.
— Az Egyház tehát nem kétház: minek e' szerént az
egyházban a' kétházi igazgatóság? — Úgy de igaz-
gatóságnak mindenütt kell lenni, Vármegye, Város,
Katonaság; — mi több szabó czéh 's a' t., ez mind
igazgatóság, és mindenik a' maga körébe szoríta-
tott. Suum cuique; — ne sutor ultra crepidam. —
De azt mondják kegyek: „Statum in Statu” — ala-
kítani nem lehet. Hát a' most említett igazgatóságok
nem status in statu? — Status Ecclesiasticus, Status
Civilis, Status Militaris, — ez mind Status in Statu:
a' mi több, minden elkülönözött igazgatóság, ide
értve az egyetemi kormányt is, 's minden földesúri
hatalom 's a' t., Status in Statu. — Miért mondják
kegyek: „a' Statusok Táblája;” lám ezen többessel
magok azt jelentik, hogy van — Status in Statu. —
Hasztalan, nem is lehet az másképen; emberek va-
gyunk, még pedig tökéletlen 's erőtlenségekkel küz-
dő emberek, mindennek azért van tulajdon kormány-
ja, és az arány a' köz jó; 's ezek a' sok Statusok,
a' közönséges Anya-Statusban, mint a' napnak sugári
a' focusban, egyesülnek. — Már most, ha a' katona,
csak a' katonai; — az egyetemi tanuló, csak az
egyetemi — 's így tovább — törvényhatóság alatt
létezhet; miért nem a' pap, 's köréhez tartozó tag,

egyedül csak a' papi kormány alatt? értem a' maga hatóságáig, — szomszédunknak mesgyéjét elszántani nem szabad. —

Azt kérdik tovább kegyek: minek a' pap az országgyűlésén? mi köze neki a' világi kormányban? — Ezen kérdésekre gondolják meg csak kegyek: hát a' pap nem polgár? Itt választó-falt akarnak húzni az egyházi és polgári kormány közt: miért nem akarják ezt a' választófalt húzni a'kor is, midőn az egyházi igazgatásnak sértetlensége, 's maga rendén való feltartása forog kérdésben? — Egyébb aránt is, a' papot szintén érdeklik az országgyűlésén előforduló tárgyak, úgy is mint polgárt, úgy is mint földes urat, jobbágyainak képviselőit: — de érdeklik az országgyűlési tárgyak ötet szorosabb értelemben, úgyis mint papot, mint lelkipásztort, hogy juhait elszéledni ne hagyja, 's a' tébolygókat a' nyájhoz vissza vezesse; hogy az ablakon bécsúszott lopóknak, a' báránybőrbe öltözött farkasoknak álорezáikat levonván, azokat megösmértesse; hogy a' szabadságnak örve alatt, veszedelmes értelmet 's tudományt terjesztőket, a' JÉZUS szent hitének szelíd elvei által legyőzze és elhallgattassa; hogy a' visszavonás' 's háborgás' tüzét mint a' szeretet vallásának hirdetője, mérsékelje és lecsillapítsa. Hasztalan tennék itt kegyek azon ellenvetést: hogy a' papok — vallás felekezet tekintet nélkül — önnön hitékhez híven ragaszkodván, a' más vallásfelekezetnek véleményére állani nem akarnak, 's e'vel csak viszálykodást, idővesztést szereznek. Vak veti ezt Urak! világtalannak szemére; a' ki hitét 's véleményét nem védi, a' ki ezen tekintetben is nem vétke, az vessen reájok legelől követ! —

Melleslegesen bátor vagyok, — de csak súgva, — azt is kérdezni kegyektől: miért alkalmaztattak a' papok elejétől fogva a' világi kormányba? — Tegyük kezeket keblekbe, 's szilárd magyar jellemmel egyezően feleljenek magoknak; — soha se szégyeneljünk az igazságot elősmérni, tudatlanságunkat megvallani, — az igaz magyar tettetést nem ösmér! — — — Ugy de azt mondják kegyek: változott a' kor' szelleme,

mívelődtünk, — nincs többé szükségünk papra a' polgári kormányban. Ismét mondom Urak! csak őszinték legyünk. Lám ezek a' papi hatalmat 's tekintetet megnyírni akaró vitatások és kérdések, ezek a' zavarni akaró indulatok 's készültek, elegendő bizony-sági a'nak, hogy papra — az indulatoknak hevét mér-séklő tagra is — van szükségünk a' világi kormány-ban. — Természettől belénk, sőt minden állatba, még a' porban csúszó féregbe is bele óltatott ösztön: a' maga véde. Csak nem felejtették el kegyek, hogy: audiatur et altera pars; 's nem kétlem azért, hogy kihallgattatlan senkit sem fognak elkárhozatni. A' jelen nem lévőt hogy hallgathatjuk ki? 's hogy védheti magát? — A' volna legszebb, tanácskozni 's végzé-seket hozni a' papoknak sorsok felett, a' nélkül hogy hozzájok is szólánák; megtagadni e' szerint a' pa-poktól azt, a' mit a' legnagyobb bűnöstől sem lehet megtagadni. Jelen kell tehát a' polgári kormányban lenni a' papnak, de nem úgy mint vétkesnek, mint pörbe idézettnek; mert ezt vele nem tehetjük az em-beriség szent jogának megsértése nélkül: úgy kell tehát néki jelen lenni, mint más alkalmas polgárnak, mint a' közjóra véleményét szabadon kimondható, 's önnön jogaira felvigyázó tagnak. — Azt kérдем még tovább: nem mívelődnek e' szintén a' papok is min-dég jobban jobban? nem alkalmasabbak e' ők is mindég a' kormányra, a' közjónak előmozdítására? — Tudjuk Bavameval, hogy: „nincs nagyobb erköl-„csi kín, mint mikor valaki erőt érez magában, „hogy szolgáljon hazájának, 's megmentse azt; és „kivan a' szerepből zárva, melyre hazafiság és ve-„szély őt felhívák.” Ugyan urak, szabadság szóznoki! mi okon, micsoda hatalommal kárhoztathatnánk a' papokat ezen erkölcsi kínra? A' mit magunknak nem akarunk, másnak se tegyük azt. — Külömben is önnön kárunkra, miért ásnánk el ezen talentumjokat is a' papoknak? miért tennénk az égő gyergyát véka alá? használjuk a' hol lehet és kell; — használjuk őket, ők is a' polgári társaságnak tagjai. —

Teszem azomban én is már most a' hason kér-

dést: minek a' világi az egyházi kormányban? — Vélem pedig, hogy egyszerre átlátják kegyek az én kérdésemnek valódibbságát. Lám a' polgári kormányban, az országgyűlésén, egyházat és papokat érdeklő tárgyak is jönnek elő: az egyházi kormányban pedig, polgárokat, — mint csak polgárokat, — és polgári tárgyakot érdeklő kérdések és végzések soha sem jönnek szőnyegre. Továbbá, — lám minden pap, polgár is egyszersmind: de nem minden polgár, pap. Hogy pedig minden rendnek különözött önn kormányának kell lenni, hogy mindenkor volt és most is van, azt senki sem tagadhatja.

Ismételve kérдем azért, minek az egyházban a' kétházi kormány? minek létesitnek kegyek világi Püspököket, 's Pápákat? — Mert lám az egyháziakat is hol nem egészen tagadják, ott is csak félig meddig ösmérik el annak, a' minek el kellene ösmérni, és tanítókká, preceptorokká alázzák le őket! — Az egyházi igazgatásban úgy szólván csak faképnék — pictus masculusnak — tartják azokat, és csak azért szívelik ottan, hogy pap lévén benne, papi igazgatásnak nevezfethessen. — Valóban különös, 's csekélységem előtt megfoghatatlan, hogy midőn az orvos orvostudományt; az ügyvéd törvényt; a' mérnök mérnöki, — a' katona katonai tudományt tanul, 's így mindenki köréhez és helyzetéhez szükséges ösméretben tökéletesíti magát, hogy hivatalának megfelelhessen, 's azt jól folytathassa: imé a' világi püspökök és pápák, a' nélkül hogy az egyházi tudományt tanulnák, mintha az égből estek volna le, egyszerre jó egyházi igazgatók! — Tán reájok is illik az, a' mit a' költőkről mondanak: „Poëta — presbiter — non fit, sed nascitur”? — Vagy talán ők nyertékel a' papoknak tett ígéretekett Ján. 20, 22. 23. Csel. 20, 28. 's a't., és ők részesültek a' szent Léleknek kegyelmében, a' nyájnak legeltetésére 's kormányzására, a' bűnöknek megbocsátására és megkötésére? — De ba ez így volna, ki lenne a'kor a' nyáj? A' világi nem lehetne mint kormányzó: következőképen a' papoknak, a' lelki atyáknak! kellene

a' nyájnak lenni. — *Risum teneatis amici!* — Valyon a' most említett, 's más ide tartozó szent Írásbéli helyeket, ezen értelemben veszi e, így magyarázza e a' tudós Vitringa? —

Ugyan uraim! ne bízzegjenek kegyek két oldalra, menjenek az egyenes úton, szokott őszinteségekkel ösmerjék el csalódásokat, 's megcsalattatásokat, hibájokat, helytelen zavar egyházi igazgatásoknak rendtelenségét; ne feszegessék a'nak micsoda kütfőből lett eredetét, 's származásának okait: hanem csak következményt fontosságokhoz képest arányosan, minden szenvedély nélkül, elfogultlan ítélettel, 's részre nem hajló szívvel, vizsgálják és ítélik meg: úgy lehetetlen, hogy helytelen presbiterialis igazgatásokat sok igazságtalanságok, részrehajlások, erkölcstelenségek, és rosztetek igen termékeny szülő anyjának, a' tapasztalás által tanúsítva, elne ösmerjék. A' hibát elősmérni nem szégyen, hibázni minden embernek természetes tulajdona: hanem a' hibát, mint elősmért hibát, megátalkodva követni, ördögnek bélyege. — Vallják meg azért őszinte Harmsal, a' Kieli protestáns fő Esperessel! „dass die oberste Leitung und letzte „Entscheidung auch in eigentlich geistlichen Sachen, „bei einer Person, die nicht geistlichen Standes ist, „bei dem Landesherrn steht, dass ist ein in Eile und „Unordnung gemachter Fehler, den mann auf ordentlichen Wege wieder gut zu machen hat.“ Lásd: Das sind die 95. Theses D. Martin Luthers, mit andern 95. sätzen begleitet, „czímű munkáját. — De minek megyünk a' távolba, halljuk a' Pesti Hírlap 121-dik számában, Munkács czím alatt közre bocsájtott óhajtatását Literáty János protestáns segéd-papnak: „nem „akarok, u. m., a' gyűlés csak nem folytonos vitáira „kiereszkedni, mert ezek nélkül nem is gondolható, „minthogy helyosztó gyűlés volt: de nem mellőzhetem, hogy az önző érdekek kedvetlen eseményeik „hatására, vissza ne emlékezzem, 's felne sóhajtsak: „mikor lesznek evangelicus lelkészeink oly kedvező „állásban, hogy egészen nelégyenek martalékai, né- „melly egyesek nemtelen boszúinak? mikor lesznek

„kivéve azon szigorú helyzetből, melynél fogva most,
 „— sokszor hivatal alázólag — kénytelenek hallga-
 „tóinknak kegyéért esdeklenni, reménykedni? szabad
 „e reménylenem, hogy lesz idő, 's elközelsz az
 „idő, mely derűt hozánd ezen borúira, 's lelkésze-
 „inket, mint keresztény vallás szolgáit, mint kik ca-
 „thedrai folytonos szónoklatokkal igazán erkölcsi-
 „mítók, fáradatlan népnevelők, haza, király, alkot-
 „mányos törvényeink híveit, kiemeléndi jelen bizony-
 „talan állásokból! — Va'óban szomorúállás! egy test-
 „nek tagjai vagyunk, egy haza életét mindnyájunkot,
 „egy király, egy törvény pártol, egy szent és dicső
 „célra törekszünk: még is ily különböző irány szel-
 „leme áll választófalaként közöttünk! — Üdvös egy
 „ohajtás! és valóban minden józanon gondolkozó evan-
 „gelicus lelkésznek forró kívánsága az; hogy a' pres-
 „biterek vas jármá alól megszabaduljon, és az egy-
 „házi Püspököknek arany igáját vegyefel; 's mind
 „a' helyosztásra, mind a'ra nézve hogy mit hidjen és
 „mit tanítson, — az isteni tiszteletet miképen rendez-
 „ze és vigye véghez, egyedül egyházi püspökétől, egy-
 „házi Elöljáróitól függjön, mert csak ezek lehetnek az
 ISTEN titkainak sáfári. 1. Kor. 4, 1.

Azomban uraim! igen hasznos lenne kegyeknek
 mint magyaroknak, az 1458: 9. 1462: 3. 1492: 46.
 és 1618: 70. törvény czikkeket, — úgy 1-ső Ferdi-
 nánd 17 ik Decretumának 25-ik czikjét megolvasni,
 és azokat cselekedeteiknek zsinormértékéül tenni; an-
 nál is inkább, hogy azokból a' forum spirituale; és
 forum civile közt létező különbséget megtanulván,
 megadnák a' Császárnak, a' mi a' Császáré; és az
 ISTENnek, a' mi az ISTENÉ! — — —

Lássuk már most végtére; legyen e tized? meg
 maradjanak e a' papi jószágok? — Itt hát a' lap's
 lydius, itt van a' botránkozásnak nagy köve, melyben
 megüték kegyek lábaikat! — Igazságok van, szed-
 jük el a' papoktól jószágaikat 's tisztességes jövedel-
 meiket. Legyünk öszvérek, és ilyen hálás tettel fi-
 zessük meg nekik, hogy öök boldogságunkot mun-
 kálódják; hogy a' népvándorlás, kereszteshad 'sat,

szomorú korszakában száműzött 's menedékhelyet kereső tudományokat, védzárnyaik és óltalmok alá fogadták, ápolták, 's a' következő népeknek vígasztalásul és boldogságoknak vezéréül, kimívelve 's tökéletesítve adták által. „Die Mönche machten sich um „die Cultur der damahligen Bewohner von Europa „sehr verdient. Sie legten bey ihren Klöstern Schulen an; sie schufen manchen öden oder waldigen „Landstrich in ein fruchtbares Feld, in einen schönen „Garten um.“ Prof. Galletti's Allgemeine Weltkunde. — De még nagyobb ok lesz a' papi Jóságoknak elszedésére, ha meggondoljuk azt, hogy az Apostolok milyen szegények voltak; — az Apostolok! ezek az egész világnak papjai! kiknek kötelességek lévén mindenütt az embereknek az Evangyeliomot hirdetni, seholy állandó maradások és lakások nem lehetett; illő mondom, hogy az ő követői is, a' papok, bár állandó lakhelyek legyenek! szintén olly szegények legyenek. Ugyan azért adjunk egy lelkésznek évenként p. o. hét váltó forintot, húsz köből szemetes gabonát, három szekér szénát, két akó bort; — elég ez neki, éljen belőle háza népével együtt, még pedig tisztességesen: ha kinem telik, dolgozzon, keresse véres-verejtékkel kenyerét, az fog neki jó ízűn esni, ha burgonyával össze dagasztott kukuricza-lisztből lesz is sütte; Lelkészhez illő egy élet mód! különben is ő tanítja: boldogok a' szegények, mert ővéké az ISTENnek országa! — Mind ezek mellett tegyük őket palinkát főző zsidókká, vagy pedig, kötőfékeket vallokra vetve, egy vásárról más vásárra járó lókereskedő cigányokká; — ez ilyenekből lesznek azután az alkalmas Esperestek, Superintendensek! — így tegyünk uraim! ez az igazi lelkészhez, lelkisatyához illő kereset mód! így lesz azoknak tekintetek hallgatóik előtt! így lesz foganatos 's épületes tanítások; így lesznek azoknak hallgatóik erényes tagjai a' köz-társaságnak; folytassuk csak ezt tovább is uraim! ó be szépen fogunk haladni a' jóban; ó be szépen fog nevekedni köz boldogságunk? — Megint meséllek

mondja valaki: épen nem, most is a' tapasztalás szól mellettem, — *acta et facta loquuntur.* —

Fordítsuk el azomban tekintetünket ezen kedvetlen látatról, 's kérdezzük itt is magunktól: miképen volt eleitől fogva? micsoda helyzetben voltak a' papok mindenkor, 's minden nemzetnél, vallásfelekezet különbség nélkül? — Mert, bár mit mondjanak kegyek, csak ugyan szent marad az mindég, hogy a' népeknek köz megegyezések, egyik csalhatatlan bizonyossága az igazságnak: *Vox populi, vox DEI!* — Tekintsünk azért egy kissé a' nemzeteknek történetiratokba, és ne csak a' Leviták számára kijelelt 12 ed részét az országnak; az azoknak adatni szokott zsenjét, tizedet 'sat: — ne csak az első keresztény Püspököknek 's papoknak gazdag jövedelmeiket, 's jószágaikat tekintsük: hanem menjünk vallás felekezet különbség nélkül nemzetről nemzetre, népről népre, és meglátjuk; hogy minden nemzetnél, a' legbardonlatlanabbtól a' legműveltebbig, mindenkorban és minden helyütt, a' papoknak nagy tekintetek és ezen nagy tekintetekhez mérsékelt gazdag jövedelmeik 's birtokaik valának. És hogy őket tekintetektől, jövedelmeiktől, 's jószágaiktól mindenkor csak a' részrehajlás, a' féktelen kény, 's a' szabadságnak csillogó őrve alatt dúló zsarnokság fosztotta meg. — Lássuk csak 's ítéljük meg, de kérem, szenvedély nélkül és részre hajlatlan szívvel, — mert mindenkor a' szenvedély és részrehajlás vetik a' konkolyt, az ürmöt, bükköt, 's minden keserűségnek gyökét a' kevélységnek földébe; — ezek nélkül lássuk és ítéljük meg mondani: micsoda okból adta a' *Reformatio* a' papi tekintetet és papi jószágokat a' Fejedelmeknek, a' világi rendnek? — Azon *Reformatio*, azon siralmas vallási szakadás, mely ezen mézes madzag által a' Fejedelmeket lekötözvén részére, okozta a' Smalkaldi és a' harmincz éves háborút német országban; a' német alföldi lázadást; a' Francz honban a' Hugonotta háborút: — azon *Reformatio*, mely a' nemzeteknek legnagyobb veszedelmével, 's megsiratatlan kárával a' vallás végetti surlódásoknak, az egymáserán-

ti ellenségeskedéseknek, czivakodásoknak, gyűlölségeknek, sőt üldözéseknek 's vérengző öldökléseknek termékeny szülő anyja lett: azon Reformatio, mely minden mivelődésünk és világosodásunk mellett, a' józan ész minden törekedésének daczára, ezen szabadságnak korszakában is, mind eddig siralmas választó-falként áll atya és fiú, férj és feleség, testvér és testvér, barát és barát, — — ember és ember között!!! —

Lássuk tovább: micsoda ösztönből fosztotta meg a' papokat tekintetektől és jószágaiktól, a' Francz és Spanyol Revolutio? — hogy a' többit ne említsem. — És ezekben is, őszinti vizsgálódásunknak csak azon következménye lesz; 's hogy itt is, rossz anyának rossz gyereke született, a' szomorú tapasztalásból tudjuk! De tudjuk azt is, ugyan csak a' tapasztalásból, hogy ezen borzasztó és boldogtalan zűrzavarokat, egyedül csak a' vallás eránt való tiszteletnek, és a' vallás szolgálai tekinteteknek helyreállítása csilapítható: csak ez hegedtethette be a' köztársaságoknak oly méjen ejtett sebeit, ez adhatott könyebűlést 's önthetett vigasztalást, a' sok szenvedések és veszélyek alatt elalelt lelkekbe; csak ez lehetett az a' megnyugtató kikötőhely, hol a' kény és szenvedélyek dühétől habzó indulatok tengerén, megmenekedést és bátorságosítást lelhetett. —

De magyar létünkre nem ok nélkül kérdezzük magunktól azt is: micsoda jussal bírják a' magyar papok jószágaikot? — És feleletül azt találjuk, hogy épen azon jussal, mint más magyar nemesek, Királyi-Adomány mellett. Igaz, hogy egy kis különbséggel bírják; mert a' papok tiszta Adomány, — Donatio pura —; a' nemesek pedig nagy részént vegyes Adomány — Donatio mixta — mellett bírják jószágaikot. Vallyon melyik áll erősebb lábon, az e melyet érdemmel: — vagy az, melyet érdemmel is, nem is érdemmel szerzünk? Egyébbaránt mind a' kettőt egy törvény szentesíti, 's egyiket sem engedi érvényteleníteni, a' törvényben megnevezett, világosan kitett, okokon kívül. — Azt is kérdezhetné itt

tán némely, az orránál egy kissé tovább nem látó, micsoda érdemet tettek a' papok? — Ollyat bizonynyal tettek, ha nem nagyobb, mint a' nemesek. A' nemesek a' testnek és testieknek ellenségei ellen harczolván, a' testet és testieket védtek és oltalmaztak meg: a' papok a' léleknek és lelkieknek dühös ellenségi ellen víván, a' lelket és lelkieket menték meg az örök elveszéstől; 's mind e'koráig hűséges védjei a'nak, és így érdemek 's érdemesítések létünkkel és léteikkel határozódik. — Nem lehet tehát a' papokat megfosztani jószágaiktól, ha csak a' nemesektől is elnem szedjük azokat, és közönségesen egyaránt fel nem osztjuk; vagy a' mi annyi lenne, hogy legyünk Simonisták, feleségeink, 's mindenünk a' mivel bírunk közös legyen! Ugyan hogy tetszene ez az egalité Aristocrata uraiméknak? — — Micsoda örömet lelhetünk uraim! valakinek le alyasításában, és szegény helyezetre való kárhoztatásában? — A' szegénység elveszi a' kedvet az élettől, megcsökkentia' kötelesség telyesítésében való készséget, 's a' kitűnő lángészt is porban csúszóva teszi: — paupertas est maxima meretrix! Lám az evangelicus papok, 16. 's több évekig is szorgalommal futják tudományos pályákat, mi oka még is, hogy a' közvélemény, — ez a' szigorú, de igaz bíró, — az evangelicus lelkesektől az észt és műveltséget megtagadja; azokat gyáváknak 's minden nagyra alkalmatlanoknak, faragatlannak ítélvén, a' köztársaságnak műveltebb 's használható felétől elkülönözi, izolálja? — Ez a' vélemény valóban becset és tekintetet ad a' vallásnak! az ISFENnek tiszteletét sikeresen éleszti, 's munkássá teszi! Ilyeneket hallván és látván, pirúljunk el urak magunk magunk előtt! —

Egyébként is, miért szednék el a' papoknak jószágaikot: azért, hogy templomokat építenek; iskolákat alapítanak; gyerektanítókat, nép nevelőit fizetnek, azért, hogy jobbágyaiknak nem anyira urok, mint kegyes atyjok; azért, hogy tehetségekhez képest a' szegényeket 's ügyefogyottakat pártolják és segítik, az éhezőknek enni adnak, a' mezíteleneket ruházzák,

az özvegyeket táplálják, az árvákat nevelik 's a köz'ársaságnak hasznos tagjává teszik; — azért, hogy élelmektől, 's a jótételektől megmaradt jövedelmeiket, nem mennek külfországekba elkölteni; itt a' haza boldogságára szentelik azokat. kegyes alapítványokat tesznek; — elaljasodott, szegénységre jutott, 's majd csak nem feledékenységekbe ment családokat, nemzetségeket, régi fényekbe helyeztetik, 's megmentik azt a' léthe habjaiból. — Valóban ezek, 's más több illy okok, elegendő ösztönül szolgálhatnak, hogy a' papoktól szedjük el jószágaikat! és adjuk másoknak, kik majd Párisban, Londonban, vagy más külfelyeken fogják elfecsérelui a' magyar honnak zsirját, a' magyar jószágoknak jövedelmét! ó, ez igen hasznos egy változtatás lesz az hazára nézve! ó, be boldog lesz úgy szerette kanaánunk egy pár lustrum haladta után! —

Mi szent végre fordítódnának azomban ezen elszedett papi jószágoknak jövedelmeik? A' népnek nevelésére mondják kegyek. Üdvezséges egy igyekezet; de valyon hát e' szent czélt csak ily erőszakos, csak ily törvénytelen tettel lehet elérni? Non est faciendum malum, ut inde eveniat bonum. — Köz jó ez urak! mindenkit érdekeli; áldozzon azért kiki tehetségéhez képest e' szent oltárra, — a' papok bizonyosan nem lesznek utólsók. Van azok között több Kopácsy, több Pázmán, több Nádasdy, több Báró Szepessy is, kik mindenkor 's mindenütt készek a' haza javára áldozatokat tenni. — Nem keveset segítené ezt az is, ha bár melyik szerzetből való tanítók, kik egyenesen azon végre vagynak olyan gazdagon ellátva, hogy tanítsanak, a' népet neveljék, — ha mondom, ezen szerzetes tanítók az ország által nemfizetnének, gondoskodna azokról a' szerzet kötelessége szerint; az nem volna törvény ellen való cselekedet. Valóban pedig a' Pap, 's Szerzetes Tanítóknak fizetéseikből, sok falusi iskolát lehetne évenként rendesen ellátni. — Egyébb aránt az ifjúságnak tanítása a' felsőbb iskolákban eléggé biztosítva van; 's a' rossz nevelésnek egyedüleges oka, a' tanítóknak henyesége

a' rossz rend, rossz tanításmód, és rossz felvigyázat. Csak a' falusi népnek neveléséről lehet tehát a' szó. Csekélységem pedig úgy gondolja 's tudja, hogy a'ra ily nagy, 's erőszakos aldozat nem kívántatik. Minden helyben adjunk tisztességes, — nem mondom úri — élelmet a' tanítónak; tartsunk jó rendet; hitessük el a' lakósokkal, hogy lelki 's testi boldogságok csak ezen az úton eszközölthetők 'sat., — és mindjárt helyén lesz a' népnevelés. Ezeket pedig egy köz haszonra törekedő jó földes úr, minden maga megerőltetése nélkül, és egy hivatalának megfelelő okos pap: minden külségedelem nélkül véghez v'hetik. — O uraim! nem azért van hiba a' nép nevelésben, hogy a' papoknak jószágaik vagynak: hanem azért, mivel könnyen gondolkozók, lágyemelegek, vagy épen érzéketlenek vagyunk; a' nevelésre tett minden jó végzeteket, holt betűkké hagyjuk valni. Rövideden: ezen tárgyra nézve is ne messze, ne másban; hanem közel, önnön magunkban keressük a' hibát: és ha őszinte keressük, bizonyosan megtaláljuk; ha oly szentül akarjuk, mint mondjuk, bizonyosan orvosolni fogjuk, — mert orvosolhatjuk!

Egyébb aránt ha igazán felvesszük a' dolgot, ezek a' papi jószágok nem magán-jószágok; hanem egyenesen közönséges jószágok azok: mindennek van a'hoz jussa. nincs az egy nemzetséghez, családhoz is köttetve; ha ma az A. bírja, kevés idő múlva a' B-re jut, 's lehető, hogy néhány évek haladta után, a' papi jószágok legnagyobb ellenségének maradéka fogja azokat bírni; és a' most annyira ostromlott papi jószágoknak jövedelmeik által fogja az ő, 's elaljasodott maradékinak nevét, a' feledékeny-égtől megmenteni.

Végére azt mondják kegyek, hogy sok: — minek az Ersekeknek, Püspököknek az a' sok jószág? — Hogy minek, azt csak épen elébb láttuk. Különben is, fordítsuk meg a' kérdést uraim, 's mondjuk: minek a' Herczegeknek, Grófoknak, 's más nemeseknek az a' sok jószág? — Ha e're megfelelnek kegyek; a'kor majd miis egyenesebben felelünk az el-

sőre. Elég legyen addig is tudnunk: nem tehetik el-
lenvetésül kegyek azt, hogy a' világiaknak gyereke-
ik, családok van; mert a' papnak sokkal nagyobb
családja van, szegény atyafiai, a' nyomorúttak, éhe-
zők, özvegyek, árvák 'sat. kiket tart és táplál; min-
denik mint meg annyi gyereke az a'nak. — Továbbá,
a' pap érdeme által jutott jószágához 's jövedelméhez;
's mindennapi szolgálatja által érdemli azt folytono-
san tovább is. Így tegyen a' világi is; nem elég csak
seiyem párnára születni, 's az által just tartani a' jó-
szághoz, 's gazdag jövedelemhez:

Quid genus et proavos strepitis?

Si primordia vestra,

Auctoremque DEUM species,

Nullus degener exstat,

Ni vitis pejora fovens,

Proprium deserat ortum

tanúljon, törekedjen, dolgozzon, izzadjon, — úgy
keresse mindenki élelmét; régen tudja azt a' magyar,
hogy: „a' sült galamb senkinek sem repül a' szájá-
ba.“ — non est ad astra mollis e terris via; — csak
az érdem által szerzett kenyér lehet jó ízű, bár fe-
kete legyen is az. Igen jó volna ama bölcs pogány-
nak azon kérdésre: miért nem törekedik gyerekeinek
jószágot gyűjteni? adott feleletét soha el nem felej-
teni; „ha. u. m. ő, az én gyerekeim erényesek lesz-
„nek, úgy fognak tudni magoknak jószágot érdem-
„leni: ha pedig erkölcstelenek lesznek, úgy nem
„lesznek a'ra méltók, hogy jószágot hagyjak néki-
„ek.“ —

De különben is én igen jól tudom, hogy az ál-
lapot, tehetőség, 's birtoknak egyenlőségét behozni,
— mely telyes lehetetlenség is, — nem akarják ke-
gyek; és demokratákká nem fognak lenni aristocrata
uraimék! — Híjában! gazdag és szegény, hatalmas

és gyengébb, boldogtalan és boldog, 'sat, mindég volt a' világon, és mindég fog lenni; „semper erunt miseri mortales, semper inepti!” — Így akarta azt a' mi bölcs Teremtőnk, a' ki azt cselekedte a' mit akart, a' ki tetszése szerént tesz mindent az égben és a' földön, senki sem álhat ellent az ő kezének, és senki sem mondhatja néki mért cselekedted? Dán. 4, 32.; ki áll ellent az ő akaratjának, ó! ember ki vagy te a' ki felelnél az ISTENnek? Rom. 9, 19.; a' ki, maga mondotta: az én végzésem állani fog, és minden akaratom betelyesedik. Esai. 46, 10. Ellene állani tehát az ISTENnek vakmerőség, bolondság. Még a' Skákáknak is öt parancsok közt a' Jappoknál, az ötödik az volt: „Ne aggódjál azon dolgokon, melyek „ellen nincs orvosság.” — Ginnarus Orient. Xav. part. 1. lib. 2. Cap. 1. — Imádjuk tehát, mint mindenben, úgy a' vagyonnak eránytalan elosztásában is, a' mindenható ISTENnek bölcs, 's általunk meg nem változtatható szent rendelését. És nem hogy a' papokat jószágaiktól megfosszuk; a' tilosban, ott is a' zavarosban halásszunk, 's szomszédunknak mesgyéjét elszántsuk; hanem Epictetussal mondván; „nihil aliud „volo nisi quod DEUS vult. Aegrotavi volens, quia „tu voluisti. Pauper fui volente, sed laetus. Non im- „peravi, quia tu voluisti, nunquam appetivi imperium „paratus si quid mandes, si quid imperes. Haec me „cogitantem, haec scribentem, haec legentem occu- „pet mors.” — így szólván mondom, ezen minket keresztényeket megszégyenítő pogánnyal, a' hibát hibával ne tetézzük, sőt telyes erőnkéből igyekezzünk azt helyrehozni, jóvá tenni; és az annyira leálazott, lealacsonyított lelkészeket, helyezzük vissza őket illető minden szent jogaikba; és így végre adjuk meg az ISTENnek, a' mi az ISTENé! — Egyszersmind könyekkel emlékezvén azon szerencsétlen időpontra, azon szomorú vallási szakadásra, melly szenvedélyből a' papokat lealyasítván, az által a' vallást útalátba hozta 's megszejtelenítette; az ISTENben való hitet és bizodalmat, és ő Felségének félelmét 's tiszt-

teletét, az embereknek szíveikben annyira megcsökken-
tette; az erényességben való lágymelegséggel, ha-
nyagsággal, s hidegséggel boldogságunkat veszé-
lyeztette; megemlékezvén mondom azon siralmas idő-
szakról, tettelesen sóhajtsunk fel a' költővel mi is:

„Excidat illa dies aevo, ne postera credant

„Saecula; nos certe taceamus, et obruta multa

„Nocte tegi propriae patiamur crimine gentis!”

